

45. Tazmin ve Serika'nın Tespitinde Michael Riffaterre'nin Tenas Kuramlarının Ayırt Edici Rolü¹

Yunus ÇAKIR²

APA: Çakır, Y. (2024). Tazmin ve Serika'nın Tespitinde Michael Riffaterre'nin Tenas Kuramlarının Ayırt Edici Rolü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 783-794. DOI: 10.29000/rumelide.1469420.

Öz

Tazmin ve serika kavramları Arap dilinde bedîî bakımdan konu edilen iki ayrı kavramdır. Bu kavramlar, şâirin bir başkasına ait bir şiir metnini kendi şiirinde kullanması yönüyle ortak bir özellik içermektedir. Bu ortak özellik tazmin kastıyla yapıldığında bir sanat olarak değerlendirilmekte iken serika kastıyla yapıldığında ise yerilen bir hırsızlık olarak nitelendirilmektedir. Bu iki kullanımın birbirine karıştırılma riski önceki dönemlerde de bazı bilim adamları tarafından dikkate alınmış olup kavramların tanımlamalarında titiz davranmaları sonucunu oluşturmuştur. Nitekim bir şiir içindeki başka bir şâirin şiirine ait olan metni tespit etmek bu konuda bir bilgi birikimini zorunlu kılmaktadır. Bu durum günümüz dilbilim çalışmalarında ortaya konulan tenas kuramlarından Riffaterre'nin okur kuramı ile de ilişkili bir özellik taşımaktadır. Tazmin ve serika kavramları bünyesindeki uygulama örneklerinin ihtiva ettikleri dış metnin miktarı bakımından farklı isimlerle de isimlendirilmiştir. Bu uygulama örneklerindeki dış metinlerin ifadeye sanatsal bir nitelik mi kattığı yoksa onu bir tür alınmış (çalınmış) metin durumuna mı dönüştürdüğü, okuyucunun bilgi birikime göre değişiklik arz edebilecek olup birbirine zıt şekillerde anlaşılması mümkün bir netice ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada tazmin ve serika uygulamalarının doğru bir şekilde tespitinin mümkün olup olmadığı, mümkünse bunun ne gibi şartlar ve koşullar gerektirdiği Riffaterre'nin tenas kuramı kapsamında irdelenerek yanlış tespit ve anlamaların önüne geçilmesini sağlayacak sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Tazmin, Serika, Tenas, Riffaterre

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu makale "Arap Dilinde Söz Aktarım Yolları ve Problemleri" isimli doktora tezi çalışması kapsamında üretilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmaı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %15
Etik Şikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 20.02.2024-**Kabul Tarihi:** 20.04.2024-**Yayın Tarihi:** 21.04.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1469420
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü / Dr. Lecturer, Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences (Yozgat, Türkiye), tr.yunuscakir@gmail.com, **ORCID ID:** 0000-0003-0172-242X **ROR ID:** https://ror.org/ 04qvd239, **ISNI:** 0000 0004 0369 8360, **Crossref Funder ID:** 501100006564

The Distinctive Role of Michael Riffaterre's Tenas Theories in the Determination of Tazmin and Serika³

Abstract

The concepts of tadmin and serika are two separate citation concepts discussed in Arabic language in terms of euphuism (bedî'). These concepts have a common feature in that the poet uses someone else's text in her own poetry. This common feature is considered as an art when it is done with the intention of compensation, while it is described as a reviled theft, when it is done with the intention of serika. The risk of confusion between these two uses was taken into consideration by some scientists in previous periods, and this resulted in their meticulous behavior in the definitions of the concepts. As a matter of fact, identifying the text within a poem that belongs to another poet's poem requires a background of knowledge on this subject. This situation has a different feature related to Riffaterre's reader theory, one of the intertextuality (tenas) theories put forward in today's linguistic studies. The concepts of tadmin and serika have been named with different names depending on the amount of external text that application examples contain. Whether the external texts in these application examples add an artistic quality to the expression or turn it into a kind of stolen text vary depending on the reader's knowledge and this understanding causes a result that can be understood in contradictory ways. In this study, it will be examined whether it is possible to accurately determine tadmin and serika applications, and if possible, what terms and conditions this requires, within the scope of Riffaterre's theory of tenas, and it will be tried to reach conclusions that will prevent incorrect determinations and understandings.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Tazmin, Serika, Tenas, Riffaterre

Giriş

Arap belâgatında ifadeyi güzelleştirme usul ve kurallarının ele alındığı bedî' ilminin (Hacımüftüoğlu, 1992, s. 320) terimlerinden biri de tazmin⁴ ifade biçimidir. Bedî' ilminin müstakil bir ilim olarak şekillendiği zamandan beri bir sanat olarak nitelenen bu ifade biçimine müteahhir alimler tarafından büyük bir rağbet gösterildiğine dair tespitler bulunmaktadır. (Temizer, 2010, s. 88) Bununla birlikte kavramın uygulama örnekleri bakımından serika kavramı ile bazı benzerlikler taşıdığı ve bu benzerliğin aralarında karışıklığa yol açmaması için İbn Reşîk el-Kayrevânî gibi bazı alimlerin tazmin kavramını tanımlarken bu hususu dikkate aldıkları görülmektedir. (İbn Reşîk el-Kayrevânî, 2000, s. 2/719) Ortaya çıkması muhtemel bu karışıklığın meydana getireceği sonucun vehameti, tazmin ve serika kavramlarının içeriği incelendiğinde daha belirgin olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Bir başka deyişle tazminin sanatsal bir ifade biçimi olarak nitelendiği, serikamın ise bir tür hırsızlık olarak ele alındığı dikkate alındığında, bir

³ **Statement:** This article has been produced within the scope of the doctoral thesis titled "Ways of Verbal Transfer and Problems in the Arabic Language". It is declared that scientific and ethical principles have been followed in the preparation process of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 15

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 20.02.2024-Acceptance Date: 20. 04.2024-Publication Date: 21. 04.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1469420

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

⁴ Tazminin diğer ilimlerdeki anlamları için bk. Koçak, 2014, s. 57.

şiiirin bu iki kavramdan hangisinin kapsamında değeriendirileceği, sonuçları bakımından büyük farklılıklara neden olmaktadır. Bu hususta günümüz modern kavramlarından biri olan tenas kapsamındaki yaklaşımlar, tazmin ve serikanın uygulama örneklerinin birbirleriyle karışmasını önleme ve ayırt edilmesini sağlama bakımından katkı sağlayacaktır.

Çalışmamız dahilindeki tazmin, serika ve tenas kavramları ve bu kavramların uygulamalarına dair *Arap Dilinde Tazmin*,(Hâmid, 2001) *es-Serikâtu'l-edebiyye*,(Tabâne, ts.) ve *et-Tenâs fî hitâbi'n-nakdi ve'l-belâği*(Başşâ, 2007) gibi bahsi geçen kavramların araştırıldığı bazı çalışmalar bulunmakla birlikte araştırmamızda bu çalışmalardan farklı olarak tazmin ve serika kavramlarının uygulama örneklerinin ayırt edilmesi hususu tenas kuramları bakımından incelenmektedir. Bu bakımdan çalışmamız yeni ve özgün bir nitelik taşımakta olup alana bu bakımdan katkı sunması ve benzer yeni çalışmalar için bir adım niteliği taşıması umulmaktadır.

Çalışmanın yöntemi olarak tazmin, serika ve tenas kavramları ile ilgili temel bilgiler ve tazmin ile serika kavramlarının uygulama örnekleri genel hatlarıyla zikredilecek olup sonrasında ulaşılan bilgilerden hareketle bu iki kavram arasında karışıklığa yol açabilecek benzerlikler ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Son aşamada ise Riffaterre'nin tenas kuramı çerçevesinde bu benzerliklerin ayırt edilmesine imkan sağlayacak tespitlere ulaşılmaya çalışılacaktır.

1. Tazmin

Tazmin sözcüğü ض-م-ن kök harflerinin tef'îl babından mastarı olup “ödetmek, tazmin ettirmek, bir şeyi başka bir şeyin içine koymak” gibi anlamlara gelmektedir. (İbn Manzûr, ts., s. “d-m-n” 13/257; el-Feyyûmî, ts., s. “d-m-n” 364; Cubrân, 1992, s. “d-m-n”, 512) Bir bedî terimi olarak “Husu't-tazmîn” ismiyle ilk defa İbnu'l-Mu'tez (öl. 296/908) tarafından kullanıldığı tespit edilmiş olup onun bu kavramı tanımlamaksızın sadece örneklendirme ile yetindiği görülmektedir. (İbnu'l-Mu'tez, 2012, s. 81; Hâmid, 2001, s. 18; Aladağ, 2021, s. 29) İbn Reşîk el-Kayrevânî'nin (öl. 456/1064) tazmin ve serikanın karışma ihtimalini de dikkate alarak tazmin kavramını “Tazmin, bir şiiirin beyit ya da parçasını alıp kendi şiiirine benzeterek şiiirinin sonuna veya ortasına getirmektir.”(İbn Reşîk el-Kayrevânî, 2000, s. 2/719) şeklinde tanımladığı zikredilmiştir.(Akyüz, 2022, s. 345; Hâmid, 2001, s. 19) el-Hatîb el-Kazvîni (öl. 739/1338) ise tazmin kavramını, serika ile ilgili sanatlar kapsamında dile getirmiş ve onu “Başkasının şiiirinden - belâgat âlimleri arasında meşhur değilse- sahibine dikkat çekilmesi yoluyla bir miktar şiiirin tazmin edilmesidir” biçiminde tanımlamıştır. (el-Kazvîni, 2003, s. 316) Mustafa el-Merâğî (öl. 1371/1952), tazmini “Şâirin şiiirine, eleştirmenlerin ve belîğ kişilerin nezdinde meşhur olmasa bile başkasının şiiirinden bir kısmını şiiir sahibine dikkat çekerek tazmin etmesidir” ifadesiyle tanımlamıştır.(el-Merâğî, 1993, s. 374) Netice itibariyle terim anlamının “başka birisinden yapılan bir alıntı ile sözü tezyin ve manayı tekit etmek” olduğu ifade edilmiştir.(Koçak, 2014, s. 57) Tazmin ile ilgili yukarıdaki tanımlar incelendiğinde bir şâirin kendisine ait olmayan başka bir şiiirden bir miktar metni kendi şiiiri içinde şiiir sahibine dikkat çekerek kullanmasının, bu ifade biçiminin temel özellikleri olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu kavramın sözün tazmin edilen miktarı bakımından farklı kavramlarla ifade edildiği görülmekte olup tazmîn edilen miktarın bir beyt veya daha fazlası olduğuında isti'âne, bir mısra' veya daha az olduğuında ise idâ' veya refv olarak isimlendirildiği zikredilmektedir. (el-Curcânî, 1997, s. 317; el-Kazvîni, 2003, s. 318; Hâmid, 2001, s. 21) (Temizer, 2010, s. 89) Bu tasniften hareketle aşağıdaki

şiiirin son beytinin⁵ başka bir şiiirden tazmin edilmesi, isti'âne özelliği taşıyan bir kullanım olarak ortaya çıkmaktadır: (İbnu'l-Mu'tez, 2012, ss. 81-82)

وَصَاحِبٌ كُنْتُ مَعْبُوطًا بِصُحْبَتِهِ *** ذَهْرًا فَعَادَرَنِي فَرْدًا بِلَا سَكَنِ
هَبَّتْ لَهُ رِيحٌ إِقْبَالٍ فَطَارَ بِهَا *** نَحْوَ السُّرُورِ وَالْجَانِي إِلَى الْحَزَنِ
كَأَنَّهُ كَانَ مَطْوِيًّا عَلَى إِحْنٍ *** وَلَمْ يَكُنْ فِي ضَرْوَبِ الشَّعْرِ أَنْشَدَنِي
إِنَّ الْكِرَامَ إِذَا مَا أَسْهَلُوا ذَكَرُوا *** مَنْ كَانَ يَأْلَفُهُمْ فِي الْمَنْزِلِ الْحَشِينِ

“Sohbetiyle bir zaman mutlu olduğum bir arkadaş beni yersiz yurtsuz tek başıma bıraktı”

“İkbal rüzgarı onun için esti de onunla mutluluğa uçtu ve beni hüzne mahkum etti”

“Sanki o nefretlere sarılmıştı ve bana şiir türleri arasında bu tür şiiri söylememişti”

“Asil insanlar durumları kolaylaşınca darda yaşadıklarında yalnız bırakmayan kimseleri hatırlarlar”
(Di'bil, 1962, s. 205)

Şiiirde geçen *الْحَشِينِ الْمَنْزِلِ فِي يَأْلَفُهُمْ فِي الْمَنْزِلِ الْحَشِينِ* *** *مَنْ كَانَ يَأْلَفُهُمْ فِي الْمَنْزِلِ الْحَشِينِ* “Asil insanlar durumları kolaylaşınca darda yaşadıklarında yalnız bırakmayan kimseleri hatırlarlar” beytinin tümünün başka bir şiiirden aktarıldığı ifade edilmiştir. (İbnu'l-Mu'tez, 2012, ss. 81-82)

İdâ' türü tazmîn ise şu örnekte (İbn Ebû'l-'İşba', 1963, s. 141; İbnu'l-Mu'tez, 2012, s. 82) yer almaktadır:

فَبِنْتُ وَالْأَرْضُ فِرَاشِي وَقَدْ *** غَنَّتْ فَقَا نَبْكَ مَصَارِينِي

“Ben de orada geceyi geçirdim, yatağım yer olduğu halde, bağırsaklarım (karnım) durun da ağlayalım diye diye”(Durmuş, 2011, s. 205)

Şiiirdeki *فَقَا نَبْكَ* “durun da ağlayalım” kısmı İmruu'l-Kays'ın şu şiiirinden tazmin edilmiştir:

فَقَا نَبْكَ مِنْ ذِكْرِي حَبِيبٍ وَمَنْزَلٍ *** بِسِفْتِ اللَّوَى بَيْنَ الدَّحُولِ فَحَوْلِ

“Durun, sevgilinin ve onun ed-Dahûl ile Havmel arasındaki Sıktu'l-Livâ'da bulunan yurdunun hatırasına ağlayalım.”(Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları, 2017, s. 31)

İdâ' türü tazmîne bir diğer örnek ise şu beyit (İbnu'l-Eşîr, 1956, s. 233) zikredilmiştir:

فُمَّ فَاسْقُونِيهَا يَا عَلَامٌ وَعَيْنِي *** ذَهَبَ الَّذِينَ يُعَاتِنُ فِي أَكْنَافِهِمْ

“Kalk içecek getir bana Ey köle! ve bana 'sayesinde yaşanan dostlar göçüp gitti' şarkısını söyle”

Çalışmamız kapsamında tazmin ile karışma durumunu ele aldığımız diğer kavram olan serika ile ilgili temel bilgiler ve bu konudaki örnekler de aşağıda zikredilmiştir.

⁵ Ebû Temmâm'a isnad edilen bu beytin onun divanında yer almadığını, Di'bil el-Huzâ'i'nin divanında bulunduğunu tespit ettik. Bk. Ebû 'Alî (Ebû Ca'fer) b. 'Alî b. Rezin el-Huzâ'i Di'bil, *Divânü Di'bil b. 'Alî el-Huzâ'i*, thk. 'Abduşşâhib 'Umrân ed-Duceyli (Necef: Matba'atu'l-Âdâb, 1962), 205.

2. Serika

Serika sözcüğünün س-ر-ق kökünden bir mastar olup sözlüklerde “bir malı gizli bir şekilde çalmak, hırsızlık yapmak” anlamını ifade ettiği belirtilmiştir. (el-Cevherî, 2009, s. “s-r-k”, 4/1496; İbn Manzûr, ts., s. “s-r-k”, 10/155; İbrahim Mustafa vd, 2004, s. “s-r-k”, 427; Maṭlûb, 2006, s. “s-r-k”, 3/38) İbn Tabâtâbâ (öl. 322/934), yeni şâirlerin şiiri devam ettirmek için öncekilerin şiirlerine bakmalarının ve önceki şâirlerin şiirlerini oluşturdukları manaları kullanmalarının olağan bir durum özelliği taşıdığını, ancak bunun o önceki şiirlerin manalarının değiştirilmesi yoluyla şiir yazılması anlamına gelmediğini belirterek böyle bir durumun serika olduğunun gizlenemeyeceğini ifade etmiştir. (İbn Tabâtâbâ, 2005, s. 10; Maṭlûb, 2006, s. 3/39) İbn Reşîk el-Kayrevânî (öl. 456/1064), serikanın hiçbir şâirin kendisini selamete göremeyeceği çok geniş bir bab olduğunu ve uzman ve mahir kişiler dışında fark edilemeyecek bazı serika türlerinin bulunduğunu zikretmiştir. (İbn Reşîk el-Kayrevânî, 2000, s. 1072) Bununla birlikte serikanın alınan sözün miktarı bakımından farklı isimlerle ifade edildiği görülmektedir. Bu bakımdan bir sözün tüm lafzının alınmasını ifade etmek üzere nesh kavramı kullanılmıştır. (İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/230) Sözün tüm lafzının alınmasına İmruu'l-Kays ile Tarafe'nin şu beyitleri örnek olarak verilmiş olup (İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/230) İmruu'l-Kays'ın beyti şu şekilde zikredilmiştir: (Tavîl)

وُقُوفًا بِهَا صَحْبِي عَلَيَّ مَطِيئُهُمْ *** يَقُولُونَ لَا تَهْلِكْ أَسَى وَتَجَلَّ

“Durarak orada dostların develerinin üzerinde, diyorlar: ‘Kendini helak etme kederden, toparlan!’”(İmruu'l-Kays, ts., s. 9)

İmruu'l-Kays'ın bu beytini Tarafe'nin aynen tekrar ettiği aşağıda görülmektedir: (Tavîl)

وُقُوفًا بِهَا صَحْبِي عَلَيَّ مَطِيئُهُمْ *** يَقُولُونَ لَا تَهْلِكْ أَسَى وَتَجَلَّ

“Durarak orada dostların develerinin üzerinde, diyorlar: ‘Kendini helak etme kederden, sabret.’”(Tarafe b. el-'Abd, 2002, s. 19)

Bu iki şiir arasındaki yüksek benzerlik, serikanın hangi seviyeye ulaştığı hakkında da fikir vermektedir. Aynı seviyede olmasa da yine de şiir metninin büyük bir kısmının alındığı kullanımlarda mevcuttur. Bu konuda şarkıcı Mabe'dî metheden aşağıdaki beyt, nesh kapsamında şiirin lafzının büyük kısmının alındığı örneklerden biridir: (İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/233)

أَجَادَ طُوَيْسٌ وَالشُّرَيْجِيُّ بَعْدَهُ *** وَمَا قَصَبَاتُ السَّبْقِ إِلَّا لِمَعْبَدٍ

“Onun akabinde Tuveys ve eş-Şuraycî de güzel söylediler ama yarışın birinciliği sadece Ma'bed'e aittir.”(ed-Dımeşkî, 2009, s. 189; Seller, 2021, s. 261)

Ebû Temmâm'ın yukarıdaki beytin bir kısmını alarak oluşturduğu şiiri ise şu şekildedir:

مَخَاسِنُ أَصْنَافِ الْمُعْتَبَرِينَ جَمَّةٌ *** وَمَا قَصَبَاتُ السَّبْقِ إِلَّا لِمَعْبَدٍ

“Şarkıcıların hepsinin de güzellikleri sayısızdır ama yarışın birinciliği sadece Ma'bed'e aittir.”(Ebû Temmâm, ts., s. 103; Seller, 2021, s. 261)

Bu iki şiirde görüldüğü üzere ikinci mısra birebir aynı olup bu kullanım bir serika örneği olarak zikredilmiştir. (İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/233) Bir diğer kullanımda ise söz üzerinde kısmî değişiklikler meydana gelmiş ve bu kullanım selh olarak isimlendirilmiştir. (İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/234) Bu tür serikada mananın yeniden ve özet bir kalıba aktarıldığı, ayrıca nazımın sâde, belâgat yönünün de geniş

olduğunu ifade edilerek Beşşâr'ın (öl. 167/783-84) şu beyti bu kâbilden bir örnek olarak zikredilmiştir:(İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/257-258)

مَنْ رَاقِبَ لَمْ يَطْفُرْ بِحَاجَتِهِ *** وَفَارَ بِالطَّيِّبَاتِ الْفَاتِكِ الْلَهْجُ

“İnsanları gözetleyen ihtiyacını elde edemez, güzel şeyleri cesaretli ve hevesli olan elde etmiştir.”(Beşşâr b. Burd, 2007, s. 2/56)

Beşşâr'ın öğrencisi Selm el-Hâsir'in bu beyti alıp şöyle dediği aktarılmıştır:

مَنْ رَاقِبَ النَّاسَ مَاتَ غَمًّا *** وَفَارَ بِاللَّذَّةِ الْجَسُورِ

“İnsanları gözetleyen üzüntüden ölür, lezzeti ise cesur kişi elde etmiştir.”(Beşşâr b. Burd, 2007, s. 2/56; İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/257-258)

Bu örneklerde ise her ne kadar metin üzerinde bazı değişiklikler yapıldıysa da Selm el-Hâsir'in bu beyti bir serika örneği olarak zikredilmekten kurtulamamıştır. Bununla birlikte bu beyit güzel bir serika olarak nitelendirilmiştir. (İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/257-258) Gerek serika gerekse tazmin kavramlarının ortak bir noktası olan şiir metnine başka birine ait bir metnin eklenmesi, modern bir kavram olan tenas kavramının kapsamında inceleme konusu edilmiştir. Bu kavram ile ilgili bilgiler aşağıdaki başlıkta dile getirilecektir.

3. Tenas

Tenas (تَنَاصٍ) sözcüğü “n-s-s” (ن-ص-ص) kök harflerinden tefâ'ul babında bir mastar olup “izdiham, kalabalık” manasına gelmektedir. (es-Şâğânî, 1974, s. “n-ş-ş”, 4/46; ez-Zebîdî, 1979, s. “n-ş-ş”, 18/182, 1991, s. “n-ş-ş”, 4/62; İbrahim Mustafa vd, 2004, s. “tenâşş”, 926) Terim olarak ise Türkçeye metinlerarasılık olarak çevrilen İngilizce intertextuality kelimesinden (es-Şâğânî, 1974, s. “n-ş-ş”, 4/46; ez-Zebîdî, 1979, s. “n-ş-ş”, 18/182, 1991, s. “n-ş-ş”, 4/62; İbrahim Mustafa vd, 2004, s. “tenâşş”, 926) ya da Fransızca intertexte kelimesinden (Ya'küb, 2006, s. 4/677) Arapça'ya tercüme edildiği belirtilmiş olup yaygın olarak التَنَاصِ “et-tenâs” kelimesi ile ifade edildiği belirtilmiştir.(‘Azzâm, 2001, s. 41; Baqşâ, 2007, s. 16) Bu terim için kapsayıcı bir tanım oluşturmak istenildiğinde onu “bir metin içerisinde başka bir metnin bulunması” olarak ifade etmek de mümkündür.(Bulut, 2018, s. 16) Emîl Bedî ise bu terim ile ilgili olarak “Okur ile eleştirmene iki metni birbirinden ayırt edebilme imkânı verecek şekilde bir metnin başka bir metin içerisine dâhil edilmesidir”(Ya'küb, 2006, s. 4/677) açıklamasını yapmıştır.

Önceden zikredilmiş bir metnin, başka bir söz içinde kullanılması durumunda, okuyucunun yeni söz ile daha önce söylenmiş olan metnin ilk manalarını birlikte tefekkür ederek oluşan yeni manayı anlayabilmesi için zikredilen sözlerin ilk manasının okuyucu tarafından bilinir olması gerekmekte olduğu, (Bulut, 2018, ss. 12-13; Korkmaz, 2017, s. 74) tenas kavramı kapsamında ele alınmıştır. Tenas konusunda Mihail Baktin (öl. 1975), Julia Kristeva, Roland Barthes (öl. 1980), Michael Riffaterre (öl. 2006), Laurent Jenny ve Gérard Genette (öl. 2018) gibi bazı Rus ve batılı dilbilimcilerin öne çıktığı ve tenasın genellikle bu dilbilimcilerin görüşleri çerçevesinde ele alındığı görülmüştür. Çalışmamızda ise Riffaterre'nin tenasın tespit edilebilmesi hususunda okuyucunun bilgi birikimini dikkate alan ve aşağıda ayrıntıları ifade edilecek olan bazı yaklaşımları esas alınacaktır.

Tenas konusu kapsamında Riffaterre'nin metinlerarası algılamayı “sıradan metinlerarası” ve “zorunlu metinlerarası” olarak iki çeşide ayırdığı belirtilmiştir.(Aktulum, 2000, ss. 64-67) Bu iki çeşitten ilki olan

sıradan metinlerarası türünün, anıştırma, kapalı bir alıntı, aşırma gibi söz aktarım türleri içermekte olduğu ve bundan dolayı okuyucunun bu söz aktarımlarını anlamasını sağlayacak bir bilgi birikiminin olmasını gerektirdiği ifade edilmiştir.(Aktulum, 2000, ss. 64-67) Dolayısıyla söz aktarımlarının anlaşılmasının bir bilgi birikimini gerektirmesi, onların tam ve doğru olarak anlaşılmasının basit bir durum olmadığını göstermektedir. Bu da bir probleme işaret etmektedir. Riffaterre'nin bahsettiği ikinci algılama olan zorunlu metinlerarasının ise bir arada bulunan iki metnin dilbilgisel farklılığından kaynaklı bir uyumsuzluk durumu olduğu anlaşılmaktadır. Bunu fark etmenin sıradan metinlerarasılığı fark etmek kadar zor olmadığı ve anlamayı zorlaştıran biçimsel/yapısal farklılıktan dolayı belirgin bir şekilde meydana çıktığı görünmektedir. Ancak burada da dilbilgisi malumatına sahip olunması ve dış metin ile diğer metin arasındaki farklılığı anlamak için ek bir çaba ve dikkatin gösterilmesi gerekmektedir.

İç içe bulunan metinlerin (Gezer, 2021, ss. 143-144) anlaşılabilirliği hususunda Riffaterre'nin oluşturduğu anlam ve anlamlama terimleri dikkat çekmektedir. O anlam kavramı ile metinde yer alan farklı metinlerin kendi anlamlarını ifade etmekte iken, anlamlama kavramı ile ise bu farklı metinlerin bir araya getirildiğinde ortaya çıkan yeni metinlerarası anlamı kastetmektedir. (Aktulum, 2000, ss. 64-67) Bu bakımdan metin içine dışarıdan eklenen metinlerin ana metin ile birlikte yeni anlamlar ifade edeceğinin belirtilmesi, bu kullanım akabinde ortaya çıkan yeni anlamlara delalet etmektedir.(Aktulum, 2000, ss. 64-67) Fakat Riffaterre'nin oluşturduğu anlamlama kavramından, bu yeni anlamların tespiti için metindeki sözlerin taşıdıkları önceki anlamların da okuma sırasında dikkate alınması ve bu anlamlarla birlikte bir anlamlandırma yapılmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Aksi durumda yani bu sürecin aşamalarında eksiklik olması durumunda kastedilen yeni anlama ulaşmak mümkün olmayacaktır.

Riffaterre'nin metindeki anlam ve anlamlama diye oluşturduğu ayırmda anlamı tespit için gerekli olan okumaya mimetik okuma, anlamlama sağlamak için yapılan okumaya ise göstergebilimsel okuma isminin verildiği belirtilmiştir.(Aktulum, 2000, s. 65) Bu ayırım dış metnin yani başkasına ait olan metnin ve ana metnin anlamsal bağlantılarını dikkate alarak yapılan ve bu bağları dikkate almadan yapılan okuma arasındaki farkı göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Nitekim bu özellikler dikkate alınmadığında yeni mananın oluşumunun fark edilmesi muhtemel görünmemekte olup eksik veya yanlış anlamların gerçekleşmesine yol açması, kaçınılmaz bir sonuç olabilecektir. Bu yeni manayı tespit etmek yani metindeki bir klişe veya bir alıntı gibi daha önce var olan sözcükleri ve sözcük öbeklerini fark ederek anlamlama sürecini yürütmek için Riffaterre yorumlayan gösterge kavramını öne sürmüştür. Ona göre bu süreçleri yürütmek de okuyucuya düşmektedir.(Aktulum, 2000, s. 66; Bulut, 2018, s. 8) Dolayısıyla bazı söz aktarımı türlerinin tespit edilebilmesinin, okuyucunun bilgi dağarcığı ve dikkatine bağlı bir durum olduğu görülmektedir.

Tazmin, serika kavramları ve Riffaterre'nin tenas kuramları hakkında verilen temel bilgilerden sonra tazmin ve serikanın tespitinde Riffaterre'nin tenas ile ilgili kuramlarının rolü aşağıdaki başlıkta ele alınacaktır.

4. Tazmin ve Serikanın Karışma İhtimaline Sebep Olabilecek Durumlar ve Riffaterre'nin Tenas Kuramı

Tazmin ve serikanın karışma ihtimalinin, İbn Reşik el-Kayrevâni'nin (öl. 456/1064) dikkatini çektiği ve onun tazmin kavramını tanımlarken bunu ortadan kaldırmak için gayret gösterdiği (Akyüz, 2022, s. 345; Hâmid, 2001, s. 19) önceki kısımlarda zikredilmişti. Ayrıca el-Hatib el-Kazvîni (öl. 739/1338) gibi diğer

bazı ilim insanlarının bu karışmanın önlenmesi amacıyla alınan şiirin meşhur olmaması durumunda sahibine işarette bulunulmasını tazmin tanımlarında ifade ettikleri görülmektedir.(el-Ḳazvîni, 2003, s. 312) Tazmin ve serika hakkında bilgilerin paylaşıldığı yukarıdaki başlıklar bünyesinde yer alan şiirler incelendiğinde, şâirin kullandığı şiirin ya da şiir parçasının sahibinin bilinmesi için okuyucunun bir kültürel ve bilgisel birikime sahip olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu hususta tazmin konusu kapsamında örnek olarak verilen aşağıdaki şiirin son beytinin başka bir şâire ait olduğunun anlaşılmasını sağlayacak herhangi bir işaret ya da ibarenin şiir metinde yer almadığı görülmektedir.

وَصَاحِبٌ كُنْتُ مَعْبُوطًا بِصُحْبَتِهِ *** دَهْرًا فَعَادَرَنِي فَرْدًا بِلَا سَكْنِ
هَبَّتْ لَهُ رِيحٌ إِقْبَالِ فَطَارَ بِهَا *** نَحْوَ السُّرُورِ وَالْجَانِي إِلَى الْحَزَنِ
كَأَنَّهُ كَانَ مَطْوِيًّا عَلَى إِحْنٍ *** وَلَمْ يَكُنْ فِي ضُرُوبِ الشَّعْرِ أَنْشَدَنِي
إِنَّ الْكِرَامَ إِذَا مَا أَسْهَلُوا ذَكَرُوا *** مَنْ كَانَ يَأْلَفُهُمْ فِي الْمَنْزِلِ الْحَشَنِ

“Sohbetiyle bir zaman mutlu olduğum bir arkadaş beni yersiz yurtsuz tek başıma bıraktı”

“İkbal rüzgarı onun için esti de onunla mutluluğa uçtu ve beni hüzne mahkum etti”

“Sanki o nefretlere sarılmıştı ve bana şiir türleri arasında bu tür şiiri söylememiştir”

“Asil insanlar durumları kolaylaşınca darda yaşadıklarında yalnız bırakmayan kimseleri hatırlarlar”
(Di‘bil, 1962, s. 205)

Şiirin örnek olarak zikredildiği kaynakta şiirin son beyti olan مَنْ كَانَ يَأْلَفُهُمْ فِي الْمَنْزِلِ *** مَنْ كَانَ يَأْلَفُهُمْ فِي الْمَنْزِلِ الْحَشَنِ “Asil insanlar durumları kolaylaşınca darda yaşadıklarında yalnız bırakmayan kimseleri hatırlarlar” kısmının başka bir şiirden aktarıldığı ifade edilmiştir.(İbnu’l-Mu‘tez, 2012, ss. 81-82) Bu ise Riffaterre’nin “sıradan metinlerarası” olarak ifade ettiği ve okuyucunun ancak bu beyti daha önceden duymuş veya okumuş olması ya da bir başka deyişle şiiri ve sahibini daha önceden bilmesi sayesinde tespit edebileceği bir durumdur. Öyle ki bu beytin gerçek sahibi tespit edilemediğinde şiirin tüm beytlerinin tek bir kişiye ait olduğu fikrinin meydana gelmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu ise şiirdeki ifade biçiminin tazmin kapsamından çıkarak serika kapsamına girmesine yol açacağı bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada Riffaterre’nin tenas kuramı kapsamında okuyucuya verdiği rolün, şâiri bir nebze serikaya karşı güvence altına aldığı düşünülebilir de, öte yandan okuyucunun anlamasını kolaylaştıracak açıklama benzeri çeşitli notlarla şiirin doğru anlaşılması için yapılması gerekli olan ihtiyacı da ortadan kaldırmamaktadır.

Tazmin ifade biçiminin idâ‘ türüne örnek olarak verilen aşağıdaki beyitte ise şâirin şiirine altı çizili kısmı eklediği görülmektedir.

فَبِتُّ وَالْأَرْضُ فِرَاشِي وَقَدْ *** عَنَّتْ فِقَا نَبِّكَ مَصَارِيئِي

“Ben de orada geceyi geçirdim, yatağım yer olduğu halde, bağırsaklarım (karnım) durun da ağlayalım diye diye” (Durmuş, 2011, s. 205)

Şiirde altı çizili kısım olan فِقَا نَبِّكَ “durun da ağlayalım” ifadesinin İmruu’l-Kays’ın aşağıdaki şu şiirinden tazmin edildiği zikredilmiştir.

فِقَا نَبِّكَ مِنْ ذِكْرِي حَبِيبٍ وَمَنْزِلٍ *** بِسِفْتِ اللَّوَى بَيْنَ الدُّحُولِ فَحَوْلِ

“Durun, sevgilinin ve onun ed-Dahûl ile Havmel arasındaki Sıktu'l-Livâ'da bulunan yurdunun hatırasına ağlayalım.”(Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları, 2017, s. 31)

Dolayısıyla burada bir sanatsal bir kullanım olduğu belirtilmiştir. Fakat bu sanatsal olduğu ifade edilen kullanımın okuyucu tarafından anlaşılabilmesinin İmruu'l-Kays'ın yukarıdaki şiirinin bilinmesi ile mümkün olacağı görülmektedir. Bu hususta Riffaterre'nin “sıradan metinlerarası” olarak ifade ettiği yaklaşımında okuyucunun anıştırma, kapalı bir alıntı ve aşırma gibi uygulamaları anlamasını sağlayacak bir bilgi birikimine sahip bulunmasının gerekli olduğu düşüncesi de bunu desteklemektedir.(Aktulum, 2000, ss. 64-67) Dolayısıyla tazminin sanatsal olarak amacına ulaşması okuyucunun ifade ile ilgili bir bilgi birikimine sahip olmasını zorunlu tutmaktadır. Bu konuda bir diğer örnek ise şu şekilde bulunmaktadır:

فَمُ فَاسْتَقْبِيهَا يَا غَلَامُ وَعَنِّي *** ذَهَبَ الَّذِينَ يُعَاشُونَ فِي أَكْثَانِهِمْ

“Kalk içecek getir bana Ey köle! ve bana 'sayesinde yaşanan dostlar göçüp gitti' şarkısını söyle”

Bu beytin ikinci mısranın Lebîd b. Rebîa'nın (38/658) ait bir beytin(Lebîd b. Rebîa, 1993, s. 55) başlangıcı olduğu ve Cahza el-Bermekî'nin (324/935) bu kısmı şarkısında kullandığı ifade edilmiştir.(Temizer, 2010, s. 89) Buradaki tazmin uygulamasının tespiti ise ancak okuyucunun Lebîd b. Rebîa'nın şiirlerini bilmesi ile mümkün olacaktır. Bu sebeple tazmin ifade biçiminin farklı bilgi düzeylerine sahip okuyucular tarafından anlaşılması, tazmin bulunan şiirin ek bilgilerle açıklanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca okuyucunun bu şiirden alınan kısmın tazmin kastıyla kullanıldığını anlaması şâiri ve şâirin üslubunu da tanımasını gerekli hale getirmektedir. Aksi durumda alıntılanan bu dış metnin serika olarak algılanması riski meydana gelmektedir.

Serika bulunan metnin tespitinde de benzer bir durum meydana gelebilir. Şarkıcı Mabe'dî metheden aşağıdaki beyt, nesh kapsamında şiirin lafzının büyük kısmının alındığı örneklerden biri olarak daha önce de zikredilmişti.(İbnu'l-Eşîr, t.s., s. 3/233) Burada onun bir serika olarak kabul edilmesinin okuyucu bilgisiyle ilişkisi ele alınacaktır.

أَجَادَ طَوَيْسٌ وَالشُّرَيْجِيُّ بَعْدَهُ *** وَمَا قَصَبَاتُ السَّبْقِ إِلَّا لِمَعْبَدٍ

“Onun akabinde Tuveys ve eş-Şuraycî de güzel söylediler ama yarışın birinciliği sadece Ma'bed'e aittir.” (ed-Dimeşki, 2009, s. 189; Seller, 2021, s. 261)

Bu beytin ikinci mısrasının birebir alınarak Ebû Temmâm tarafından şiirinde aşağıdaki şekilde kullanılmış olduğu görülmektedir.

مَخَاسِنُ أَصْنَافِ الْمُعْتَبَرِينَ جَمَّةٌ *** وَمَا قَصَبَاتُ السَّبْقِ إِلَّا لِمَعْبَدٍ

“Şarkıcıların hepsinin de güzellikleri sayısızdır ama yarışın birinciliği sadece Ma'bed'e aittir.”(Ebû Temmâm, ts., s. 103; Seller, 2021, s. 261)

Ebû Temmâm'ın bu şiirinde ikinci mısranın başka bir şiirden alınmış olduğunun anlaşılması için okuyucunun diğer şiir ile daha önceden karşılaşmış olması ya da okuma esnasında kendisine bu şiir hakkında bir bilgi iletilmesi gerekmektedir. Aksi durumda okuyucunun burada bir serika kullanımının bulunduğunu anlaması olanaksız görünmekte olup serikanın tespiti mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla gerek tazmin gerekse serika kullanımlarının tespitinde Riffaterre'nin okuyucunun gerekli bilgi birikimine sahip bulunmasının zorunluluğuna dair düşüncesi (Aktulum, 2000, ss. 64-67) önemli bir konum teşkil etmekte ve bir yönüyle metnin doğru anlaşılması bakımından yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

Sonuç

Dış metin kullanımını bakımından ortak bir özelliğe sahip tazmin ve serika kavramlarının uygulama örnekleri incelendiğinde gerek metindeki dış metnin fark edilebilmesi gerekse dış metnin sanatsal amaç ile mi yoksa serika amacı ile mi kullanıldığıın tespiti için okurun kültürel ve edebî ek bilgilere ihtiyaç duyduğu anlaşılmıştır. Seçilen örneklerin tahlil edilmesi sonrasında şiir içindeki dış metnin Riffaterre'nin tenas kuramında belirtilen hatalı veya yetersiz anlama problemlerine yol açabileceği ortaya çıkmıştır. Bu problemleri önlemek üzere şiirdeki dış metnin fark edilebilmesi ve belirlenebilmesinin, şâirin ulaşması mümkün olan şiirler ve içinde bulunduğu sosyal ortamın bilgisine sahip olunması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan tazmin ve serikanın hem tespiti hem de birbirinden ayırt edilmesinin dikkat ve yoğun bir çabaya ek olarak gerekli bilgi birikimini zorunlu kıldığı neticesi elde edilmiştir. Bununla birlikte literatürdeki geniş bilgi miktarı dikkate alındığında, muhatap olunulan metindeki dış metinleri fark etmek için gereklilik arz eden bilgiye sahip olunmasının ne derece mümkün olacağı belirsiz bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Ancak okurun işini kolaylaştırmak ve ona yol göstermek amacıyla gerek metin içinde gerekse kitabın önsöz veya giriş kısımlarında, kullanılan ifadelerin arka planına dair açıklamalarda bulunmak, metnin doğru anlaşılması için bir kolaylaştırma işlevi sağlayabilir. Karşılıklı konuşmada ise hem muhatabın bilgi birikiminin dikkate alınması hem de yazılı materyalde yapılması önerildiği gibi bilinmeyen arka plana dair bildirimlerin bulunması sonucunda doğru anlama ulaşılabilir. Son olarak bu kavramlar kapsamındaki örnekler ele alınırken, çalışmamızda elde edilen sonuçların dikkate alınması doğru ve sağlıklı bir manaya ulaşılmasında katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler* (2. Baskı). Öteki Yayınevi.
- Akyüz, Z. (2022). Beyân ve Bedî' İlminde Tazmin Üslûbu. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 18, 325-357.
- Aladağ, M. Ş. (2021). *Arap Edebiyatında İktibâs Sanatı* [Doktora Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 'Azzâm, M. (2001). *En-Naşşu'l-gâib tecelliyâtu't-tenâşş fi's-şi'ri'l-kadîm*. İttihâdu Kuttâbi'l-'Arab.
- Bakşâ, 'Abdulkâdir. (2007). *Et-Tenâşş fi hitâbi'n-naqdî ve'l-belâğî*. Afriqiyâ eş-Şark.
- Beşşâr b. Burd, E. M. el-'Ukaylî. (2007). *Dîvânu Beşşâr b. Burd*. Vizâratu's-Şekâfe.
- Bulut, F. (2018). "Metinlerarasılık" Kavramının Kavramsal Çerçevesi. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 2(1).
- Cubrân, M. (1992). *Er-Râid* (7. Baskı). Dâru'l-'İlmi li'l-Melâyîn.
- Di'bil, E. 'Alî (Ebû C. b. 'Alî b. R. el-Ĥuzâ'î D., Dîvânu Di'bil b. 'Alî el-Ĥuzâî. (1962). *Dîvânu Di'bil b. 'Alî el-Ĥuzâî*. Maṭba'atu'l-Âdâb.
- Durmuş, İ. (2011). Tazmin. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 40, ss. 204-206). TDV Yayınları.
- Ebû Temmâm, Ḥabîb b. Evs b. Ḥâris eṭ-Ṭâî. (ts.). *Dîvânu Ebî Temmâm eṭ-Ṭâî*. y.y.
- ed-Dımeşķî, Y. B. (2009). *Eş-Şubḥu'l-munbî 'an ḥayşiyyeti'l-Mutenebbî* (3. Baskı). Dâru'l-Ma'ârif.
- el-Cevherî, E. N. İ. b. Ḥammâd. (2009). *eş-Şihâh: Tâcu'l-luġa ve şihâhu'l-Arabiyye*. Dâru'l-Hadis.
- el-Curcânî, M. b. 'Alî. (1997). *El-İşârât ve't-tenbîhât fi 'ilmi'l-belâġa*. Mektebetu'l-Âdâb.
- el-Feyyûmî, A. b. M. b. 'Ali el-Muqrî. (ts.). *El-Mişbahu'l-munîr fi ġarîbi's-Şerḥi'l-kebîr* (2. Baskı). Dâru'l-Ma'ârif.

- el-Kazvîni, E.-M. C. el-Hatîb M. b. 'Abdurrahmân b. 'Umer b. A. eş-Şâfi'î. (2003). *El-Îdâh fi 'ulûmi'l-belâga*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- el-Merâgî, A. M. (1993). *Ulûmu'l-belâga* (3. Baskı). Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- es-Şâgânî, E.-F. R. Hasen b. M. b. Hasen. (1974). *Et-Tekmile ve'z-zeyl ve's-şıla li-kitâbi Tâci'l-luja ve Şihâhi'l-Arabiyye li'l-Cevherî*. Matba'atu Dâri'l-Kutub.
- ez-Zebîdî, E.-F. M. el-M. b. M. b. M. b. 'Abdirrezzâk el-Bilkrâmî el-Huseynî. (1979). *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. Matba'atu Hükûmeti'l-Kuveyt.
- ez-Zebîdî, E.-F. M. el-M. b. M. b. M. b. 'Abdirrezzâk el-Bilkrâmî el-Huseynî. (1991). *Et-Tekmile ve'z-zeyl ve's-şıla limâ fâte şâhibu'l-Kâmûsi mine'l-luğati*. el-Heyetu'l-Âmme li-şuûni'l-Matâbi'i'l-Emîriyye.
- Gezer, E. E. (2021). Kendinden Önceki Metinleri Bir Arşiv Olarak Kullanan Postmodern Anlatılar: Metinlerarasılık, Göstergelerarasılık, Resimlerarasılık. *Aydın Sanat*, 14, 141-153.
- Hacımuftüoğlu, N. (1992). Bedî'. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 5, ss. 320-322). TDV Yayınları.
- Hâmid, A. Hasan. (2001). *Et-Tağmîn fi'l-'Arabiyye*. ed-Dâru'l- 'Arabiyye li'l-'Ulûm.
- İbn Ebû'l-'İşba', E. M. Z. 'Abdulazîm 'Abdusselâm b. 'Abdulvâhid b. Zâfir el-Mısrî. (1963). *Tahrîru't-tahbîr fi şinâ'ati's-şî'ri ve'n-neşr ve beyânî i'câzi'l-Kur'ân*. Lecnetu İhyâi't-Turaşî'l-İslâmî.
- İbn Manzûr, E.-F. C. M. b. M. b. 'Ali b. A. el-Enşârî er-Ruveyfî. (ts.). *Lisânu'l-'Arab* (1-15). Dâru Sâdır.
- İbn Reşîk el-Kayrevânî, E. 'Alî el-Hasen el-Ezdî el-Mesîlî. (2000). *El-Umde fi mehâsini's-şîr ve âdâbih* (1-2). Mektebetu'l-Hâncî.
- İbn Tâbâtabâ, E.-Hasen M. b. A. b. M. b. İ. el-Hasenî el-'Alevî. (2005). *İyâru's-şîr* (2. Baskı). Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İbnu'l-Eşîr, E.-F. Diyâuddîn N. b. M. b. M. eş-Şeybânî el-Cezerî. (1956). *El-Câmi u'l-kebîr fi şinâ'ati'l-manzûm mine'l-keâm ve'l-mens'ûr*. el-Mecma'u'l-İlmî'l-'İrâkî.
- İbnu'l-Eşîr, E.-F. Diyâuddîn N. b. M. b. M. eş-Şeybânî el-Cezerî. (t.s.). *El-Mes'elu's-sâir fi edebi'l-kâtib ve's-şâir* (1-4). Dâru'n-Nehda.
- İbnu'l-Mu'tez, E.-'Abbâs 'Abdullâh b. M. el-M.-B. b. C. el-Mutevekkil-'Alellah el-'Abbâsî. (2012). *Kitâbu'l-Bedî'*. Muessesetu Kutubi's-Şekâfiyye.
- İbrahim Mustafa vd. (2004). *El-Mu'cemu'l-vasîf* (4. Baskı). Mektebetu's-Şurûki'd-Duveliyye.
- İmruu'l-Kays, E. V. H. b. Hucr b. el-Hâris. (ts.). *Dîvânu İmrîi'l-Kays* (4. Baskı). Dâru'l-Ma'ârif.
- Koçak, S. (2014). *Kur'an'da Tazmîn Üslubu*. İlâhiyât Yay.
- Korkmaz, F. (2017). Metinlerarası İlişkilerin Klasik Retorikteki Kökeni Üzerine Bir Araştırma. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi, Geleneksel ve Postmodernizm Özel Sayısı*.
- Lebîd b. Rebîa, E. A. b. M. b. C. el-Âmirî el-Ca'ferî. (1993). *Dîvânu Lebîd b. Rebî'a*. Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.
- Maflûb, A. (2006). *Mu'cemu'l-muşalahâti'l-belâgiyye ve tetavvuruhâ*. ed-Dâru'l-'Arabiyyetu li'l-Mevsû'ât.
- Seller, Y. (2021). *Klasik Arap Edebiyatında İntihal Olgusu ve Şiirdeki Yansımaları* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tabâne, B. (ts.). *Es-Serikâtu'l-edebiyeye*. Nehdatu Mısır.

Ṭarafe b. el-‘Abd, E. ‘Amr b. S. b. S. el-Bekrî el-Vâilî. (2002). *Dîvânu Ṭarafe b. El-‘Abd* (3. Baskı). Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.

Temizer, A. (2010). Arap Dilinde Tazmîn. *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 39 (2010/2), 81-96.

Ya’kûb, E. B. (2006). *Mevsû‘atu ‘ulûmi’l-‘Arabîyye*. Daru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.

Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları (Nurettin Ceviz vd., Çev.; 4. Baskı). (2017). Ankara Okulu.